

**Skolornas krisberedskap och arbete med krishantering
efter naturkatastrofen i Sydostasien**



Skolornas krisberedskap och arbete med krishantering efter naturkatastrofen i Sydostasien

Sammanfattning.....	3
1 Inledning.....	4
2 Uppdraget.....	4
3 Genomförandet.....	5
4 Hur drabbades skolorna.....	5
5 Skolornas krisplaner.....	5
6 Skolornas åtgärder i direkt anslutning till flodvågskatastrofen..	6
Hur undersökte skolorna hur de drabbats?.....	6
När hade skolan bilden klar över hur drabbad den var?.....	7
När informerades elever, föräldrar och personal?.....	7
Hur informerades elever, föräldrar och personal?.....	8
Hade skolorna ceremonier eller andra samlade aktiviteter?.....	9
7 Elevernas behov av stöd för att klara undervisningen.....	9
Bakgrund.....	9
Stödåtgärder.....	10
Skolor med elever som förlorade en klasskamrat.....	10
Skolor med elever som förlorade föräldrar och eller syskon.....	10
Skolor med elever som drabbades på annat sätt.....	11
8 Skolornas behov av stöd för att klara undervisningen.....	11
9 Svårigheter för skolorna i krisarbetet.....	12
10 Skolornas erfarenheter av krisarbete.....	12
11 Skolverkets slutsatser.....	12

Skolornas krisberedskap och arbete med krishantering efter naturkatastrofen i Sydostasien

Sammanfattning

Många svenska skolbarn drabbades av flodvågskatastrofen i Sydostasien, antingen direkt genom att de befann sig i Thailand eller indirekt genom att de förlorade någon vän eller anhörig. Skolverket har utvärderat skolornas beredskap för att ta hand om eleverna efter katastrofen och undersökt hur de genomförde arbetet.

Rektorerna och skolorna hade en krisberedskap och de klarade av att hantera krisen efter flodvågskatastrofen bra. Rektorernas beskrivningar visar att de arbetade intensivt och mycket under den närmaste tiden efter katastrofen och att de gjorde det som behövde göras.

Rektorerna på de drabbade skolorna agerade direkt och i så gott som samtliga skolor så öppet det fanns förutsättningar för. Med något undantag hade skolorna krisplaner som i tillämpliga delar kunde användas och i enlighet med planerna samlades skolornas krisledningsgrupper tämligen omgående. Grupperna började arbetet med att ta reda på hur drabbad just deras skola var. Några skolor hade bilden något så när klar för sig redan någon dag efter flodvågskatastrofen och de allra flesta var säkra på om och hur man drabbats innan skolan började igen för vårterminen.

De flesta rektorerna poängterade vikten av att arbeta öppet och ge så mycket relevant och riktig information som möjligt. Några hade svårt att avgöra hur mycket information de kunde lämna ut.

Många rektorer ansåg att det var svårt att veta hur kontakterna med medierna skulle skötas. Flera har därför reviderat sina krisplaner och lagt till information om mediekontakter i krissituationer.

De skolor med elever som förlorade föräldrar och syskon gav mest stöd till eleverna. Det stödet pågår fortfarande och eleverna har behov av det även fortsättningsvis. Flertalet av de övriga drabbade eleverna behövde stöd i anslutning till skolstarten, men det direkta behovet av stöd klingade emellertid av rätt snart. Det stöd eleverna mest behövde var samtal.

Skolorna samarbetade framför allt med Svenska kyrkan och den egna kommunens förvaltning samt, för de hårdast drabbade eleverna, med socialtjänsten och olika vårdgivare. Rektorerna uppger att de hade mycket stor nytta av samarbetet, särskilt samarbetet med Svenska kyrkan. Många rektorer i kommunala skolor uttryckte att de var nöjda med den snabba och utförliga information de fick av den egna förvaltningen.

Rektorerna vid de fristående skolorna däremot var missnöjda med att de inte fick samma och lika snabb information från den egna kommunens förvaltning som de kommunala skolorna.

Skolans personal och elever tyckte det var svårt att hantera att många elever saknades så länge innan de blev identifierade. När begravningen till slut kunde genomföras uppfattades den av många som en slutpunkt för skolans sorgearbete.

1 Inledning

Annandag jul 2004 inträffade en kraftig jordbävning i Indiska oceanen utanför Indonesiens kust. Jordbävningen på havets botten orsakade en flodvåg (tsunami) som med förödande kraft svepte in över stora delar av Sydostasien. Hundratusentals människor omkom och nära 1,8 miljoner förlorade sina hem. Cirka 17 000 svenskar befann sig i regionen, varav många skolbarn och skolungdomar på jullov med sina familjer. 543 svenskar omkom eller saknas efter flodvågskatastrofen.

När vårterminen startade efter jullovet skulle skolorna hantera en omfattande kris-situation. I många skolor stod bänkar tomma efter elever som saknades eller omkommit i flodvågskatastrofen. Elever som själva hade klarat sig hade mist anhöriga och även skolors personal hade omkommit eller drabbats på annat sätt.

Ett utmärkande drag för tiden efter flodvågskatastrofen var den ovisshet som rådde, då många omkomna saknades länge innan deras kroppar återfanns och kunde identifieras. Det påverkade av förstäliga skäl skolornas krishantering och väckte en rad frågor. Hur pratar man om en klasskamrat som man inte vet lever eller är död och hur gör man med skolbänken och jackan som hänger kvar i korridoren? Ska man ha en minnesstund eller hur manifesterar man annars den kollektiva oron och sorgen? Under våren och sommaren identifierades många saknade och deras kroppar skickades hem och kunde jordfästas. När barnen fick besked om att en saknad klasskamrat hade omkommit i flodvågen väcktes mycket sorg och starka känslor till liv igen. Begravningen blev för många ett avslut på en lång och påfrestande ovisshet.

Den 8 december 2005, knappt ett år efter flodvågen, hade 525 av de 543 svenskar som saknats återfunnits och blivit identifierade. Av de 18 som fortfarande saknades var 13 barn, de flesta under 15 år.

2 Uppdraget

Den 27 januari 2005 beslutade regeringen att ge Skolverket i uppdrag att utvärdera skolornas krisberedskap med anledning av naturkatastrofen i Sydostasien. I uppdraget ingick att dokumentera vilka åtgärder som skolorna hade vidtagit samt vilka stödinsatser som satts in såväl under den akuta fasen som på längre sikt, liksom vilket stöd eleverna behövde för att klara undervisningssituationen. Samarbetet mellan skolan och socialtjänsten skulle uppmärksammas liksom samarbetet med andra myndigheter och frivilligorganisationer.

3 Genomförandet

Skolverket har kartlagt vilka kommuner som hade skolor som drabbats. Kartläggningen gick till så att Skolverket kontaktade de kommuner som fanns med på Rikspolisstyrelsens lista över var saknade och omkomna hörde hemma. I cirka femtio kommuner fanns enligt uppgifter från kommunerna ungefär 120 skolor som drabbats på olika sätt.

Utifrån kommunernas redovisning valde Skolverket slumpvis ut 50 drabbade skolor vars rektorer fick en förfrågan om en intervju. Skolverket intervjuade 46 av dessa rektorer (fördelade på 35 kommuner) och intervjuerna genomfördes per telefon på tider som rektorerna föreslagit. De flesta skolor som ingick i undersökningen var kommunala grundskolor, men rektorerna vid tre kommunala gymnasieskolor och fem fristående grundskolor har intervjuats.

Materialet är varken tillräckligt omfattande eller heltäckande för att det ska gå att dra några statistiskt grundade slutsatser av det. Alla skolor som drabbades av flodvågskatastrofen har inte intervjuats och det är endast rektorerna som har kommit till tals. Skolverket valde av hänsyn till eleverna på de drabbade skolorna och med beaktande av uppdraget att inte intervjua elever. Rapporten ger en bild av hur just de här 46 rektorerna och skolorna hanterade krisen efter flodvågskatastrofen. Bilden är samstämmig och Skolverket bedömer att den ger en relativt representativ bild av rektorernas och skolornas arbete.

4 Hur drabbades skolorna

Under jullovet var det många som inte visste om deras familj, släktingar, vänner, arbetskamrater, grannar och klasskamrater klarat sig eller omkommit i flodvågen. Även om de flesta fick lugnande besked allteftersom så var det många som inte fick det. Och många som inte drabbades direkt kände ändå någon eller några som drabbats hårt.

Av Rikspolisstyrelsens lista över saknade och avlidna personer, från den 17 mars 2005, framgår att cirka 40 barn som inte börjat skolan (födda mellan 1999 och 2004) saknas eller omkom i flodvågskatastrofen. Cirka 90 skolbarn (födda mellan 1987 och 1998) saknas eller omkom.

Tjugosju av de skolor som ingår i underlaget hade elever som omkom i flodvågen och i 18 skolor fanns det elever som förlorat en eller flera nära anhöriga (föräldrar och syskon). Tio skolor hade elever som befunnit sig i området eller drabbades på annat sätt (förlorat exempelvis far- eller morförälder eller lärare).

5 Skolornas krisplaner

Enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter¹ ska varje arbetsplats och skola ha en beredskap för krisstöd till elever och personal och Skolverkets utvärdering av skolans

¹ Arbetsmiljöverkets föreskrifter om första hjälpen och krisstöd AFS 1999:7.

arbete efter brandkatastrofen i Göteborg 1998² visade att en krisplan är till stor hjälp när det ofattbara inträffar. Skolverket tog i samband med den utvärderingen fram skriften *Beredd på det ofattbara* som delades ut till samtliga skolor i Sverige i november år 2000.

Med ett undantag hade alla de intervjuade rektorerna en krisplan för kriser och katastrofer i skolan. Den skola som inte hade en plan menar att det fanns en krisberedskap på skolan som bara inte var nedskriven då, men som är det nu.

Skolornas krisplaner bestod oftast av valda delar av Arbetsmiljöverkets föreskrifter, Rädda Barnens skrift *Beredskapsplan för skolan* och Skolverkets skrift *Beredd på det ofattbara*³. Tretton skolor hade inte använt någon av dessa skrifter utan utgick från andra skolors krisplaner när de tog fram sin egen krisplan. Planerna var i allmänhet kända på skolan, men i tre skolor kände personalen på skolan inte till planen.

Enligt rektorerna var planerna ett stort stöd i krisarbetet, de kom till användning och följdes av de allra flesta skolorna. Några rektorer sade att planen följdes i tillämpliga delar och det finns nog fog för att anta att det var fallet i de flesta skolor. Krisplanerna kunde utgöra ett stöd och något att utgå från men den kunde aldrig exakt ange vad som behövde göras.

En rektor uppgav att skolan inte hade någon nytta av sin krisplan som endast sågs som ytterligare en pappersprodukt. En annan menade att deras plan mest var inriktad på bussolyckor och inte alls var till någon hjälp. Men i övrigt framhölls krisplanerna som både användbara och mycket viktiga i krisarbetet.

Skolornas krisplaner uppdateras ofta fortlöpande eller årligen på så sätt att nya aktuella namn och telefonnummer skrivs in.

6 Skolornas åtgärder i direkt anslutning till flodvågskatastrofen

Hur undersökte skolorna hur de drabbats?

Skolorna hade jullov när flodvågskatastrofen inträffade och många elever, personal och deras familjer var på resande fot. Jullovet gav rektorerna och skolorna en viss respit så att de kunde förbereda hur de skulle ta emot elever och övrig personal och de hann med att undersöka hur just deras skola hade drabbats. Samtidigt innebar tidpunkten för katastrofen att arbetet med att ta reda på vad som kunde ha hänt elever och personal i skolan försvårades då de kunde befinna sig i katastrofområdet utan att skolan visste om det.

Så gott som samtliga rektorer sammankallade inom de närmaste dagarna efter katastrofen skolans krisledningsgrupp och den arbetade sedan under rektors ledning på

² Se Skolverkets dnr 1999:1508.

³ Krisplanerna innehåller ofta namn på deltagare i krisgruppen, i vilka situationer de ska samlas, vem som bestämmer när krisgruppen ska samlas, handlingsplaner för olika krissituationer, checklistor samt råd och riktlinjer för barnens krisarbete.

olika sätt för att ta reda på hur drabbad skolan var. Grupperna hade olika sammansättning men där ingick ofta, förutom rektorn, skolpsykologen, kuratorn, skolsköterskan, någon eller några lärare samt vaktmästaren. Ibland ingick även en representant från Svenska kyrkan.

De flesta skolorna inledde arbetet med att på olika sätt försöka ta reda på vilka familjer och vilken personal på skolan som kunde tänkas befinna sig i det drabbade området. Ett sätt som de flesta skolor använde var att gå igenom ledighetsansökningar, men under jullovet kunde många resa utan att ansöka om ledigt från skolan så ledighetsansökningarna gav ingen säker bild av situationen. Ledighetsansökningarna gav heller inte besked om resmål utan bara om själva ledigheten.

Många skolor gjorde så att rektorn och andra som ingick i krisledningsgruppen ringde runt till lärare, mentorer eller klassombud som i sin tur ringde runt i klassen eller gruppen. Vissa skolor ringde även till anhöriga. Sju skolor blev uppringda av anhöriga som själva kunde berätta vad som hänt och hur situationen såg ut för dem. Sex skolor fick via massmedierna eller andra utomstående källor reda på omständigheter som fick bilden att klarna. Elva skolor fick information från kommunen direkt eller från kommunens samverkansgrupp POSOM⁴. En skola fick del av Utrikesdepartementets listor över saknade och omkomna.

Några skolor i Sveriges södra delar hade elever och föräldrar som drabbades betydligt hårdare av stormen Gudrun än av flodvågskatastrofen och de arbetade framför allt med att hantera följderna av stormen.

När hade skolan bilden klar över hur drabbad den var?

Många av dem som omkom i flodvågen saknades länge innan de hittades och kunde identifieras. Många skolor fick först under våren och i några fall först under hösten 2005 besked om att den de saknat identifierats och befunnits omkommen. Ett knappt år efter flodvågskatastrofen saknades fortfarande 18 personer, varav 13 var barn, de flesta under 15 år.

De allra flesta skolorna visste emellertid hur många elever och personal i skolan som berörts av flodvågskatastrofen redan under jullovet. Man visste vilka familjer som befunnit sig i regionen, vilka som kommit hem, vilka som saknades och vilka som omkommit. Några få skolor var inte helt säkra på hur de drabbats förrän skolan startade igen och de sista frågetecknen kunde rätas ut.

När informerades elever, föräldrar och personal?

Så gott som alla rektorer informerade personalen, eleverna och deras familjer om situationen i skolan senast i samband med skolstarten. Skolorna hade tid på sig att

⁴Psykosocialt omhändertagande vid stora olyckor och katastrofer (POSOM) bygger på praktisk samverkan mellan olika verksamhetsområden: socialtjänst, barn- och utbildningsverksamhet, hälso- och sjukvård, polis, räddningstjänst samt trossamfund. POSOM-gruppernas huvuduppgift är att stödja individer och familjer, upprätta informations- och stödcentrum samt samverka med övriga organisationer som berörs av händelsen.

förbereda hur de skulle ta hand om och informera eleverna när de återkom till skolan. Med få undantag hade skolorna dessutom en studiedag för personalen inplanerad den första dagen på terminen. Studiedagen användes nu i stället till att planera hur skolan skulle möta eleverna och informera dem om situationen på skolan.

De flesta skolorna valde att informera personalen under jullovet samt elever och föräldrar i samband med skolstarten.

Tretton skolor såg till att alla (personal, elever och föräldrar) informerades under jullovet. Elva skolor informerade personal samt den berörda klassen (den klass en saknad eller omkommen elev tillhörde eller den klass en saknad eller omkommen lärare undervisade i) under lovet.

Åtta skolor (främst skolor där ingen omkommit) gick ut med samlad information i samband med skolstarten

Hur informerades elever, föräldrar och personal?

De flesta rektorer betonade vikten av att snabbt gå ut med korrekt information och så mycket information som möjligt. Några rektorer hade dock svårt att avgöra hur mycket och vilken information de kunde gå ut med.

Informationen lugnade och motverkade att felaktiga eller missvisande uppgifter spreds. Många rektorer samverkade med familjerna eller andra anhöriga till den saknade eller omkomna för att kunna informera så utförligt och öppet som möjligt utan att säga sådant som skulle kunna uppfattas som stötande. Informationen bestod av uppgifter om hur skolans familjer och personal drabbats och hur skolan arbetade. Flera rektorer hänvisade i informationen också vidare till webbplatser med information om barn i sorg, stöd till elever och krisarbete, exempelvis Räd Barnens, Myndigheten för skolutvecklings och Skolverkets webbplatser.

Skolorna använde sig av flera olika sätt att informera. De allra flesta skickade ut skriftlig information till personal och föräldrar via brev eller e-post. Nio skolor ringde runt till personal och föräldrar. Oftast rörde det sig då om att ringa till familjer i en klass vars elever hade en saknad eller omkommen klasskamrat.

Många skolor valde att ha samlingar i klassrummen vid skolstarten men nästan lika många samlade hela skolan och informerade. De som hade samlingar i klassrummen var ofta skolor där en klasskamrat saknades eller var omkommen. I de klasserna fanns beredskap med flera vuxna i rummet som läkare, lärare, skolsköterska, kurator, psykolog, någon från kommunens kristeam och föräldrar.

Tre skolor kallade till extra föräldramöte för att informera och lika många delade ut skriftlig information vid skolstarten. En skola informerade i sitt veckobrev.

Sex skolor informerade regelbundet på sin webbplats och någon skola lade ut sin krisplan där. Rektorens mening var överlag att ju öppnare skolan kunde arbeta med krishantering desto bättre fungerade det. Samtidigt hade många svårt att hantera medierna och har därför reviderat sina krisplaner så att det numera anges hur och vem som ska sköta mediekontakterna.

Hade skolorna ceremonier eller andra samlade aktiviteter?

De skolor som inledde terminen med en studiedag använde den bl.a. till att förbereda skolstarten för eleverna. I några skolor hade personalen en tyst minut och några hade anlitat en psykolog som föreläste för personalen om barns sorg och krisreaktioner under studiedagen. Några skolor höll en tyst minut tillsammans med eleverna första dagen för att hedra offren men fler deltog i de tysta minuter som statsministern och skolministern initierade.

De allra flesta skolorna visste inte förrän långt in på vårterminen att den klasskamrat de saknade också hade omkommit. Under den ofta långa tid skolorna levde i ovisshet var situationen svår att hantera. På den saknades bänk eller plats placerades ofta ett fotografi och blommor och man tände ljus. Många skolor och klasser lade fram en bok där klasskamraterna fick skriva ner sina tankar och känslor. I en skola planterades efter elevernas önskemål ett paradisäppelträd på skolgården till minne av de två elever som omkommit.

Några skolor startade insamlingar till flodvågans offer och ordnade ett bord eller en plats i biblioteket dit elever kunde komma för få information om vad en tsunami är eller bara tända ett ljus, tänka på sin saknade klasskamrat och skriva ner sina tankar.

Samtliga rektorer och skolor avvaktade i övrigt med gemensamma ceremonier tills de visste att den de saknade hade identifierats och de hade samrått med anhöriga till den omkomna. Minnesstunder anordnades först när man visste att den man saknade också var omkommen. En skola som fick besked redan på annandag jul att deras elev hade omkommit ordnade dagen efter en minnesstund i kyrkan till vilken hela skolan var inbjuden.

7 Elevernas behov av stöd för att klara undervisningen

Bakgrund

Av skolförfattningarna framgår att skolan är skyldig att erbjuda eleverna stöd även om problemen inte är direkt kunskapsrelaterade och skolan bör utgå från en helhetssyn på elevens skolsituation. Rektorn har bland annat ansvar för att ett åtgärdsprogram utarbetas om en elev behöver särskilda stödåtgärder.

Av intervjuerna framgår att stödet till eleverna framför allt bestod av samtal. Det var den mest behövda och använda stödinsatsen, både på kort och på lång sikt. I samband med skolstarten och under den första veckan på terminen hade så gott som alla skolor hög beredskap och extra personal i skolan. Därefter uppmanade rektorerna personalen vid skolorna att framför allt vara öppna och lyhörda för elevernas signaler om eventuellt behov av stöd. Flera rektorer framhöll elevernas önskemål om att gå vidare för att inte fastna i sorgen och poängterade därutöver skolans betydelse som en plats för kontinuitet och trygghet när mycket annat var kaotiskt för eleverna.

Stödåtgärder

Skolorna drabbades av flodvågskatastrofen på många olika sätt. Man kan dela in skolorna i tre olika grupper; skolor med elever som förlorade en klasskamrat (27 skolor), skolor med elever som förlorade föräldrar och syskon (18 skolor) samt skolor med elever som drabbades på annat sätt, förlorade annan anhörig eller lärare, var i området m.m. (10 skolor). En del skolor tillhör två grupper.

Skolor med elever som förlorade en klasskamrat

I klasser där elever förlorade en klasskamrat var samtal självklara, dels i form av gruppsamtal, dels i form av enskilda samtal. En skola beskrev att kuratorn tog initiativ till enskilda samtal med samtliga elever i den drabbade klassen. Behovet av stödsamtal och diskussioner var störst i början av terminen men avtog efter hand.

Samarbetet med de anhöriga var viktigt och fungerade som regel bra. De flesta skolorna beslutade i samförstånd med anhöriga hur man skulle hantera situationen och hur de skulle göra med klasskamratens bänk och saker som fanns i skolan. Det vanliga var att låta den saknades bänk och tillhörigheter finnas kvar i klassrummet en längre tid. Även eleverna fick vara med och bestämma vad de skulle göra med den saknade eller omkomna klasskamratens saker.

När de klasskamrater som först var saknade senare identifierades som omkomna kunde begravning eller minnesstund hållas, många gånger sent under vårterminen. Begravningen beskrevs därför i många skolor som ett avslut på en lång och påfrestande ovisshet. Behoven av samtal återuppväcktes när eleverna fick besked om att deras klasskamrat hade omkommit och även i samband med begravningen. Först efter begravningen eller i samband med skolavslutningen tog många klasser bort den omkomna kamratens saker från klassrummet. Representanter från skolan och elever deltog i de flesta fall vid begravningar och minnesgudstjänster för sina omkomna elever och klasskamrater.

Inför höstterminen hade merparten av skolorna avslutat sitt stödarbete med anledning av flodvågskatastrofen för dessa elever. Nästan alla skolor klarade av att ge stöd med egna resurser men de flesta skolorna samarbetade med Svenska kyrkan på olika sätt. Någon skola i ett hårt drabbat område uppger att den behövde extra personal både i skolan och inom skolbarnsomsorgen under en längre tid.

Skolor med elever som förlorade föräldrar och eller syskon

De elever som förlorade föräldrar och syskon hade det största behovet av stöd för att klara av undervisningen. Rektorn vid en skola beskrev exempelvis att en elev kom tillbaka till skolan ganska snart men att eleven hade det mycket svårt första månaden. För denne och andra elever som drabbades på detta sätt pågick skolans stödinsatser intensivt under vårterminen, oftast i form av personalförstärkningar runt eleven. Dessa elever fick även stöd av psykologer eller terapeuter utanför skolan. Många rektorer poängterade den betydelse skolan hade för många elever som en plats för kontinuitet och trygghet.

Några rektorer nämnde att de erbjöd stöd enligt skollagen och att de upprättade åtgärdsprogram för eleverna. Skolor fattade till exempel beslut om anpassad studiegång och vidtog sådana åtgärder som att anställa resurslärare eller assistenter under vårterminen. Någon elev hade behov av undervisning i hemmet under en period. En del elever fick förstärkt stöd genom socialtjänsten i form av en assistent som var med både i skolan och på fritiden.

De här skolorna klarade av att tillfredsställa stödbehovet med egna resurser men hade behov av att samarbeta med olika vårdgivare. I ett fall beskrev rektorn att skolans samarbete med barn- och ungdomspsykiatri inte fungerade tillfredställande. Någon nämnde att sekretess gjorde det svårt för mentorn att få information om eleven från psykologen. I något fall hade skolan svårt att samarbeta med socialtjänsten. Dessa samarbetssvårigheter ledde till att det var svårt att ge eleven stöd i skolan. Endast en skola uttryckte att de haft svårt att samarbeta med de anhöriga. Men i det stora hela fungerade samarbetet bra.

Många av de här eleverna behöver enligt rektorerna fortsatt stöd under en lång tid framöver både från skolan och andra.

Skolor med elever som drabbades på annat sätt

Andra som behövde stöd var elever som förlorade någon annan anhörig än föräldrar och syskon, elever som befann sig i området men klarade sig utan att de förlorade någon anhörig och elever som förlorade sin lärare. Även dessa elever erbjöds samtal, både individuellt och i grupp. Behovet av samtal var även för denna grupp störst i början men avtog under vårterminen.

8 Skolornas behov av stöd för att klara undervisningen

En del rektorer uppgav att skolorna inte behövde någon hjälp utifrån för att klara undervisningen utan att de klarade att stödja eleverna med den egna personalen och elevvårdspersonalen. Andra rektorer menade att kommunerna var generösa och att det fanns resurser om det behövdes, de skolor som ville anställa extrapersonal kunde göra det. Några uttryckte, något motsägelsefullt, att de å ena sidan klarade stödet med den egna personalen samtidigt som de fick de extra resurser de behövde av kommunen.

Många skolor samarbetade med och uttryckte att de hade stort stöd av Svenska kyrkan i sitt arbete med krishantering. I många skolor och kommuner fanns en representant från kyrkan i krisledningsgruppen och kyrkan blev därför en naturlig del i arbetet. Svenska kyrkan var främst till hjälp för att handleda personalen och för andra mer generella insatser. Många skolor samarbetade även med kommunernas POSOM-grupper (eller motsvarande grupper) och med socialtjänsten.

Flera rektorer framhöll att skolpersonalens arbete med de drabbade eleverna fungerade mycket bra men att det var tungt att möta all sorg och förtvivlan. Många lärare behövde själva stöd för att kunna stödja sina elever. Skolorna hanterade detta på olika sätt men rektorerna kunde bland annat hänvisa personalen till företagshälso-

vården. På vissa skolor fick lärarna handledning i krisarbete. Lärarna och den övriga personalen i skolan kunde genom samtal och på andra sätt också stötta varandra. Några rektorer fick i sin tur stöd och annan hjälp från sin förvaltning eller av psykolog. Ett par rektorer uttryckte att de skulle ha behövt mer eget stöd.

Tjugoåtta av de tillfrågade rektorerna använde sig av Skolverkets webbplats för att söka information och få stöd i sitt arbete, och många fick information, handledning och hjälp av förvaltningen i kommunen. Flera rektorer säger att de och skolans övriga personal lärde sig mycket av arbetet efter katastrofen och att de nu känner sig tryggare inför framtida krisarbete.

9 Svårigheter för skolorna i krisarbetet

Många skolor tyckte det var svårt att hantera att många elever och anhöriga länge saknades innan de identifierades. När personerna blev identifierade som omkomna började sorgeprocessen om igen. I en skola fick rektorn gå runt i klasserna vid fyra olika tillfällen för att berätta att saknade klasskamrater och förälder identifierats som omkomna.

Tämligen snabbt efter katastrofen fanns en mängd information i medierna och på olika webbplatser. Enligt flera rektorer fanns det nästan för mycket information att tillgå och det var svårt att veta hur man skulle värdera den.

Många skolor poängterade att det varit problematiskt att hantera medierna.

Rektorerna vid de fristående skolorna var missnöjda över att kommunerna inte informerade dem på samma snabba och utförliga sätt som de kommunala skolorna.

10 Skolornas erfarenheter av krisarbetet

Flera skolor tog lärdom av katastrofen och reviderade sina krisplaner. Till exempel ändrade flera skolor sina planer på så sätt att de numera innehåller strategier för vad man ska göra i situationer där elever eller andra saknas. Flera skolor skrev också in att det är viktigt att dokumentera allt som beslutas och sägs med anledning av en allvarlig kris eller händelse i skolan (flödesscheman). Många skrev också in hur skolan ska hantera medierna och vem som skall ha sådana kontakter. Flera skolor har förutom krisplan numera även en akutlåda med t.ex. ljus, musik, dikter, filt och muggar. Flera skolor poängterade betydelsen av en krisplan att hålla sig till och använda i tillämpliga delar även om den inte kunde användas i alla delar. En skola lade sin krisplan på webbplatsen. Rektorn menade att det kan vara en trygghet för föräldrarna att veta vad skolan utgår från. I anslutning till planen fanns också tips på litteratur och andra webbplatser. Någon skola uppfattade sin krisplan som alldeles för omfattande och svår att hitta i, en annan att deras var för tunn och intetsä-gande.

Flera skolor poängterade vikten av snabb, kontinuerlig, utförlig och tydlig information. Ju mer saklig och relevant information som snabbt gick ut till föräldrar och andra desto mindre risk för ryktesspridning och spridning av felaktig information.

För att hålla ordning på informationsutlämnandet kan det vara en fördel om en person utses till informatör. Att man ska informera på det här sättet och vem i krisledningsgruppen som ska ansvara för det kan vara bra att ha med i planen.

En skola gjorde om sina ledighetsansökningar så att de i fortsättningen innehåller utrymme för att fylla i resdatum och resort.

En skola tog fram ett kort med uppgifter om namn och telefonnummer till alla i krisledningsgruppen att ha i plånboken. Under lov har man inte tillgång till uppgifterna som oftast finns i en pärm i skolan.

11 Skolverkets slutsatser

Rektorerna och skolorna hade en krisberedskap och de klarade av att hantera krisen efter flodvågskatastrofen bra. Man förstår av rektorernas beskrivningar att de arbetade intensivt och mycket den närmaste tiden efter katastrofen och att de gjorde det som behövde göras. Rektorerna och skolornas krisledningsgrupper satte omgående igång ett arbete med att hantera krisen på ett sätt som framstår som både ändamålsenligt och självklart. Rektorerna ledde krishanteringen och fattade de beslut som situationen krävde.

Av intervjuerna framgår att skolan var mycket viktig för många elever efter flodvågskatastrofen. Den stod för vardag, kontinuitet och trygghet samtidigt som den erbjöd naturliga möten med människor som man kunde dela sin sorg med. Det verkar också som om skolan klarade av att ge elever och personal det stöd de hade behov av. Det stöd som erbjöds och efterfrågades var främst samtal i olika former. Rektorerna, lärarna och skolans övriga personal var lyhörda för elevernas behov och varken trängde sig på eller underlät att ge stöd till någon som behövde det.

Skolverket bedömer också att rektorerna och skolorna har kunskaper om och erfarenheter av att hantera kriser av olika slag. Skolorna har en sådan central roll i många familjers vardag att de också får ta del av elevernas och deras familjers sjukdomar, olyckor och kriser.

Skolorna samarbetade framför allt med Svenska kyrkan och den egna kommunens förvaltning samt för de hårdast drabbade eleverna med socialtjänsten och olika vårdgivare. Rektorerna uppger att de hade mycket stor nytta av samarbetet, särskilt samarbetet med Svenska kyrkan. Många rektorer i kommunala skolor uttrycker att de är nöjda med den snabba och utförliga information de fick av den egna förvaltningen.